
ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST ЎТМИШГА НАЗАР

Мирзалиев Зоҳиджон Райималиевич,
Подполковник, ЎзМУ Ҳарбий кафедра ўқув қисм бошлиғи

АМИР ТЕМУРНИНГ ҲАРБИЙ МАҲОРАТИ

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2019-2-18>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада буюк соҳибқирон Амир Темурнинг ҳарбий жанг маҳорати, қўшин тузилиши, ҳарбий қўшинида жорий этилган интизом, тартиб, аскарларга бериладиган таъминот, жанглардаги галабалар ва уларнинг сирлари, Республикада Амир Темурнинг шарафига ҳарбий лицейларнинг "Темурбеклар мактаби"га айлантирилиши каби масалалар ёритилган.

Калиг сўзлар: Амир Темур, ҳарбий маҳорат, "Темур тузуклари", қўшин, лашкарбоши, ҳарбий интизом, Темурбеклар мактаби.

Мирзалиев Заҳиджан Раималиевич,
Подполковник, начальник учебного части военной кафедры НУ РУ

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО АМИРА ТЕМУРА

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматриваются такие вопросы, как воинское мастерство Амира Темура, структура армии, военная дисциплина, военная служба, военные успехи и их секреты, а также преобразование военных лицеев в Школу Темура в честь Амира Темура.

Ключевые слова: Амир Темур, военное мастерство, "Уложения Темура", Армия, Командир, Военная Дисциплина, Школа Темуридов.

Mirzaliyev Zahidzhan,
Lieutenant Colonel, Head of the educational department
of the military department of NU RU

MILITARY ART OF AMIR TEMUR

ANNOTATION

This article deals with such issues as military skills of Amir Temur, army structure, military discipline, discipline, military service, military victories and their secrets, as well as the transformation of military lycеums into the Temurbek School in honor of Amir Temur.

Key words: Amir Temur, military skill, "The Code of Temur", Army, Commander, Military Discipline, Temurbeklar School.

Буюк давлат арбоби соҳибқирон Амир Темури ўрта Осиё тарихида марказлашган давлат қурганлиги, ички ва ташқи сиёсатда адолатли ва дипломатик хусусият касб этиши ҳамда ҳамда ҳарбий маҳорат борасида ҳам ўзининг алоҳида ўрин эгаллаганлиги билан муҳим аҳамият касб этади.

Амир Темурнинг байроғида "Куч-адолатда" сўзлари битилган бўлиб, унинг ҳарбий соҳада олиб борган ислоҳотлари, ҳарбий стратегия ва жанг олиб бориш тактикаси унинг "Уч йиллик", "Беш йиллик", "Етти йиллик" юришларида қозонган ғалабалари билан баҳоланади. Унинг бунёдкорлик, юрт тинчлиги, халқ фаровонлигини таъминлаш йўлида амалга оширган ишлари, жангу жаддаларда муваффақият қозонишига сабаб бўлувчи пухта ҳарбий тактикаси, Европада "Халоскор" сифатида эътироф этилганлиги, дунё халқлари маънавияти ва маърифатига қўшган ҳиссиси тўғрисида ҳам ўчмас ном қолдирганини алоҳида қайд этиш мақсадга мувофиқдир.

Амир Темурнинг ҳарбий санъат борасида юксак қобилиятга эга эканлигини биргина қуйидаги жумлада ҳам кўриш мумкин: "Давлатнинг қудрати - армия ва халқнинг содиқлиги ва фидокорлигидадир". Ҳарбий сиёсат унинг бош мақсадини амалдаги таркибий қисми бўлиб, қудратли давлат ва салтанат барпо этиш ишига хизмат қилган. Шунини алоҳида таъкидлаш лозимки, Амир Темур лашкарида ҳарбийлар фаолияти, уларнинг маоши, ҳарбий қурол-аслаҳалар билан таъминланганлиги, хизмат лавозимининг ўсиши, зобитлар билан аскарлар ўртасидаги муносабатлар, уруш жараёнидаги ҳарбий тактика каби барча масала ва тадбирлар пухта ўйланиб, муайян бир тартибга солинган эди. Жумладан, "Темур тузуклари"да келтирилишича, "Юриш вақтида оддий аскарлардан ҳар ўн саккиз киши ўзи билан бирга бир чодир, ҳар бир аскар икки от, бир камон, бир садоқ ўқдон, бир қилич, арра, бигиз, битта қоп, жуволдуз, болта, ўнта игна ва чарм халта олсин", деб келтирилган. Шунингдек, Амир Темур жорий қилган тартибга кўра, агар ғаним лашкари ўн икки мингдан ортиқ, лекин қирқ мингга етмаса, лашкарбошилиқ шаҳзодалардан бирига юклатилган. Душман қўшини қирқ мингдан ортиқ бўлса, у ҳолда унинг ўзи лашкарга бошчилик қилган.

Шу ўринда Амир Темур ва унинг ўн икки саркардаси биографияси ва жанговор маҳоратини чуқур ўрганиб чиқаётган Новосибирск Давлат университетининг тарихчи олимларидан бири тарих фанлари доктори Л. Бобровнинг фикрича, Амир Темур қўшинидаги ҳарбий интизомга кўра, лашкарбошиларни уч гуруҳга бўлиш мумкин:

Биринчи гуруҳ "истеъдодли саркардалар" бўлиб, тугма ҳарбий талантига эга бўлган лашкарбошилардир. Улар орасида Хўжа Сайфиддин, Жаҳоншоҳ Баҳодир, Муҳаммад Султоншоҳ, Усмон Баҳодир, Шайх Нуриддин бек номлари бор. Амир Темур ушбу саркардаларини жуда яхши кўрган ва улар билан қон-қариндош бўлишга ҳаракат қилган.

Иккинчи гуруҳ бу "тайинланган лашкарбошилар" бўлиб, улар Темурга яқин кишиларнинг ўғиллари бўлиб, улар орасида Сулаймон шоҳ, Худайдод, Бердибек деган номлар бор. Уларнинг ҳарбий таланти, бир сўз билан айтганда "турли хил" бўлган. Хусусан, Амир Темурнинг куёви Сулаймон-шоҳ бошида ҳарбий ишга уқуви бўлмаган, лекин кўп йиллик юришлар даврида тажриба ортириб, кейинчалик муносиб саркардага айланган.

Учинчи гуруҳ саркардалар бу "Меъросхўр саркардалар" бўлиб, уларга Амир Темурнинг болалари Умар шайх ва Мироншоҳ ҳамда унинг набираси Муҳаммад

султон бўлган. Ушбу гуруҳ билан Амир Темурнинг шахсан ўзи шугулланган. Буюк саркарда улар олдига тобора тобора мураккаб ҳарбий масалалар қўйиб, ўқувчиларнинг ҳарбий маҳоратини ошириб борган. Амир Темурнинг шахсий ҳарбий таланти ва кўп йиллик жанговор тажрибаси ўз натижасини берди ва унинг фарзандлари замондошлари орасида "қобилиятли лашкарбошилар" номига сазовор бўлди. Темурнинг набираси Муҳаммад Султон эса буюк саркарда бўлиб етишди.

Шундай экан, Амир Темур лашкарида қатъий хизмат ва ташкилий интизом ўрнатилган, ҳар кимнинг вазифаси аниқ кўрсатиб қўйилган.

Тарихий манбаларда Амир Темур даврида ташқи разведка фаолияти ниҳоятда юксак даражада йўлга қўйилган. Мазкур хизмат вакиллари чаканафуруш, йирик савдогар, полвон, дорбоз, ҳунарманд, мунажжим, қаландар, дарвиш, денгизчи, сайёҳ, мешкобчи, этикдўз, толиб ниқоби остида турли мамлакатларда бўлиб, у ерлардаги шаҳарлар, қишлоқлар, йўллар, тоғу тошлар, сувлар, ҳар бир жойнинг аҳолиси, бошлиқлари, улуглари, амирлари, фозиллари, шарифлари, бойу камбағаллари тўғрисида ҳар томонлама батафсил маълумотлар йиғиб, ҳагто суратлари билан Самарқандга юбориб турганлар. Бу билан ҳам чекланмай, Амир Темур ҳарбий, сиёсий муносабатларга киришаётган мамлакатлар тарихи, урф-одатларига оид асарларни синчиклаб ўрганган.

Демак, Амир Темур ҳарбий сиёсати, энг аввало, давлатни мустаҳкамлаш, хавфдан сақлашга йўналтирилган бўлиб, бу сиёсатни пухта йўлга қўйишда Соҳибқирон масаланинг иқтисодий, техникавий, илмий (мамлакатлар, шаҳарлар, йўллар, халқлар, душман лашкарлари, табиий-иқлим шароитларини ўрганиш ва ҳоказо), ташкилий томонларига катта эътибор билан қараган. Худди шу йўл уни ҳарбий санъат борасида юксакликка олиб чиққан. Амир Темурда кўшни минтақаларда рўй бераётган сиёсий воқеалар ҳақида пухта маълумотлар тўплаш қобилияти кучли бўлиб, бу ҳолат унда вазиятни тўғри аниқлаш имконини туғдирган.

Америкалик олим Ричард Нельсон: "Темурда жанг пайтида энг зарур жойда бўла олишдек ажойиб хусусият мавжуд эди. Бу унга душманлари мақсадини уқиб олишга улгурмасдан ўз вақтида оқилона қарорлар қабул қилиш ва унинг бажарилишини назорат қилиш имконини беради. Боз устига, жанг майдонида унинг шахсан ўзи иштирок этиши оғир дамларда жангчиларини аниқ мағлубиятдан қутқариб қолган", - деб унинг нозик ҳаракатларига ҳаққоний баҳо берган эди.

Амир Темур сиёсатда кучли стратегия ва тактика қўллаган ҳолда ўз мақсадларига эришган бўлса ҳам, унинг бу ютуқлари Осиё ва Европа аҳолиси ва давлатларининг тинчлиги, фаровонлиги учун хизмат қилган. У бу билан халқаро майдондаги тартибсизликларни тугатишга ҳаракат қилган, адолат ва қонунийликни таъминлаган, Шарқ ва Ғарб масаласида диний бағрикенглик, ўзаро кенг манфаатли ҳамкорлик гоёларини илгари сурган.

2017 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида"ги фармонида асосан Тошкент, Фарғона, Самарқанд ва Урганч шаҳарларида жойлашган ҳарбий академик лицейларга "Темурбеклар мактаби" номи берилиши ҳам буюк соҳибқиронга нисбатан билдирилган ҳурмат ифодаси ҳисобланади. Бу мактабларда Соҳибқирон Амир Темурга муносиб авлодларни вояга етказиш, ватанпарвар, мард ва фидойи ёшларни тарбиялаб, камол топтириш, буюк саркарданинг жанг

санъати билан ёш курсантларни яқиндан таништириш, келажаги буюк Ватанимизнинг ўтмиши ҳам нечоғли буюк эканини уларга англаштириш ва асосийси, юрти, халқи тинчлиги, осойишталиги учун хизмат қиладиган посбонларни улғайтириш мақсади кўзда тутилган.

Шу ўринда Ўзбекистон Қуролли Кучларининг Олий Бош Қўмондони Президент Ш.Мирзиёевнинг ҳарбийлар билан бўлган учрашувларда вазиятни доимий таҳлил қилиш, хатарларнинг олдини олиш, жамоат хавфсизлигини мустаҳкамлаш ҳарбийларнинг энг олий мақсади бўлиши кераклиги доимий ўқитиб келинаётганлигини қайд этиш лозимдир. Шунингдек, мамлакатимиз раҳбари томонидан Жалолиддин Мангуберди, Амир Темури каби буюк саркардалар ҳарбий маҳоратини ўрганиш, ўқув-тактик методикани ривожлантириш, ҳарбий хизматчиларнинг жисмоний ва руҳий тайёргарлигини ошириш зарурлиги ҳам таъкидлаб келинмоқда.

Шундай экан, ватан посбонлари бўлган ҳарбий хизматчилар Амир Темуридай буюк инсоннинг авлодлари сифатида давлат мустаҳкамлиги, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигини таъминлашдек масъулиятли вазифани амалга оширишга ҳисса қўшаётганлигидан фахрланиб фаолият олиб боришлари мақсадга мувофиқдир.